

Список використаних джерел та літератури

1. <https://grenka.ua/review-10-krashih-ukr-knyg>
2. <https://gloss.ua/citynews/87696-24-suchasni-ukrajinskih-pismenniki-yakih-var-to-prochitati> Кодекс етики бібліотекаря УБА [Електронний ресурс] // Творчість та інновації в українських бібліотеках. Інформаційно-просвітницький блог для бібліотекарів. – Дата доступу: 29.11.2013. – Режим доступу: <http://libinnovate.wordpress.com/2013/11/29/кодекс-етики-бібліотекаря-уба/>. – Назва з екрана.
2. Резонанс [Електронний ресурс] // Інформаційно-аналітичні підрозділи Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу: http://www.nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&
3. Николаенко Н. Роль бібліотеки у формуванні науково-освітнього інформаційного простору ВНЗ / Н. Николаенко // Вища шк. – 2013. – № 5. – С. 48-59.
4. <http://bukvoid.com.ua/events/culture/2016/04/28/103543.html>
5. <https://day.kyiv.ua/blog/suspilstvo/nova-rol-biblioteki-v-zhytti-hromady>
6. <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/332>

Яков'юк Алла,
вчитель початкових класів
Красилівської гімназії № 4 імені П.Кізіяна

Читання як життєва стратегія

Мета статті – актуалізувати проблему читання і читацької грамотності як основи щоденної пізнавальної, інформаційної, професійної діяльності кожної людини, освітньої практики упродовж життя; проаналізувати розроблену і схвалену Кабінетом Міністрів України Стратегію розвитку читання на період до 2032 року – «Читання як життєва стратегія» .

Дослідження ґрунтується на таких методах як логічний, історичний, аксіоматичний, діалектичний; спостереження, абстрагування, конкретизації, декомпозиції, узагальнення, абстрагування, аналізу й синтезу, індукції та дедукції, моделювання.

У цифрову інформаційну добу Всемережжя, відеотрансляцій і гаджетів світових масштабів сягнула тенденція зменшення книгочитання і згасання культури вдумливого читання. Це зумовлено розвитком нових технологій і ширшою доступністю легших для сприймання візуальних жанрів, а також загальною зміною читацьких практик, поширенням фрагментованого, блоггово - фейсбучного кліпового мислення і сприймання світу; дефіцитом і розфокусуванням уваги, коли учень не може сконцентрувати її більш ніж на 40 секунд; інтелектуальною порожнечою від соцмереж, перетворенням незайманих книг на амбіційну прикрасу інтер'єру.

Аналіз сучасного стану читання свідчить про втрату його колишньої популярності як життєвої і дозвіллевої практики за рахунок неконтрольованого споживання доступнішої інформації із соціальних мереж, відео контенту й телебачення. Дослідження Research & Branding Group (2019) засвідчило, що 60 % українців упродовж року не про-читали жодної книжки.

В Україні проблема незапитаності читання стоїть особливо гостро і з роками тільки поглиблюється. «Якщо тенденція зростання нечитаючого населення продовжиться, ми досягнемо «точки неповернення», коли доведеться все будувати з нуля», – застерігає міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко (Ткаченко, 2021) .

«Актуальність проблеми читання зростає, оскільки читання є основою щоденної діяльності кожної людини, зокрема інформаційної, пізнавальної, професійної» (Стратегія..., 2023). Читання підвищує імовірність досягнення поставлених цілей, сприяє вихованню людей з критичним мисленням і ключовими вміннями.

Дослідження проблеми читання має тривалу історію. Ще великий український педагог Костянтин Ушинський зазначав: його якість і результат визначає смислове, або свідоме читання. «Читати – це ще нічого не означає; щоб читати і як розуміти прочитане – ось головне». Психологічні й дидактичні аспекти проблеми читання досліджено у працях Н.

Бондаренко (Бондаренко, 2019), Г. Костюка (Костюк, 1950), С. Косянчука (Косянчук, 2019, 2020), В. Мартиненко (Мартиненко, 2013), О. Савченко (Савченко, 2012), В. Сухомлинського (Сухомлинський, 1996, 1997), Н. Чепелевої (Чепелева, 1999), інших вітчизняних науковців.

Досліджено такі основні психологічні механізми читання як зорове сприймання, осмислення й розуміння здобутої з тексту інформації; визначено межу пропускну здатності при читанні у три слова, або 18–20 знаків за одну фіксацію; з'ясовано обумовленість розуміння текстової інформації індивідуальними і соціально- психологічними чинниками; якість смислової обробки інформації узалежнено від її сприймання, од-ним із проявів якого є антиципація – передбачення; з'ясовано сутність імовірнісного прогнозування (антиципації) як зіставлення інформації з минулого досвіду з тією, що надходить під час читання і передбачає висування й подальшу верифікацію гіпотез, правомірність яких підтверджується через припущення; доведено роль імовірнісного прогнозування у полегшенні процесу сприймання іншомовного тексту; визначено співвідносні з читанням базові пізнавальні процеси, які забезпечують його якість; роз-роблено структуру і зміст читацької грамотності / компетентності, визначено і схарактеризовано її компоненти; обґрунтовано механізми когнітивної й діалогічної взаємодії читача з текстом як неодмінної умови формування читацької грамотності (Бондаренко, 2008, 2009; Мартиненко, 2013) .

Науковці вважають за необхідне зосередити увагу вчителя на формуванні таких умінь, істотних для успішного перебігу процесу читання: визначати тему й основну думку висловлювання; виділяти в тексті незнайомі слова, вирази і зосереджувати на них свої пізнавальні зусилля; з'ясовувати значення невідомих слів за словотвірними елементами, за словником, за контекстом; знаходити ключові слова й речення; зосереджувати увагу на певних питаннях змісту; розрізняти головну і другорядну інформацію; давати відповіді на запитання за змістом тексту і ставити запитання до тексту; визначати логіку і структуру друкованого тексту; узагальнювати викладені в тексті фак-ти, робити і формулювати висновки; прогнозувати зміст; сприймати емоційно-оцінну інформацію й образну мову художнього (науково- популярного) тексту, а також закладену в ньому спонукально- вольову інформацію; критично оцінювати й інтерпретувати здобуту інформацію, реагувати на неї, співвідносити зі своїм життєвим досвідом, використовувати у щоденному житті (Бондаренко, 2004, 2020d). Натомість щоденна практика свідчить, що лише незначна частина учнів уміє читати з дотриманням вимог до володіння цим видом мовленнєвої діяльності.

Стратегія розвитку читання на період до 2032 року – «Читання як життєва стратегія» (Стратегія..., 2023) визначає основну мету, цілі й завдання щодо реалізації державної політики з підтримання й розвитку читання. Її реалізація в частині сприяння українській культурі й нарощування людського потенціалу нації є необхідною умовою збереження української державності, національної ідентичності, консолідації, модернізації, поступального розвитку суспільства і кожного його члена, гарантування національної безпеки України. У Загальній частині Стратегії обґрунтовано важливість «набуття звички читання як щоденної практики, необхідність формування читацької грамотності для здобуття якісної освіти, розвитку критичного мислення, самореалізації, читання як одного з ключових чинників розвитку й реалізації людського потенціалу. Надважливим є чи-тання у родині з раннього дитинства, що справляє вирішальний вплив на формування мотивації й інтересу до читання. Натомість, за спостереженням науковців, згасання інтересу дітей до читання починається з 9–10 років, а серед підлітків показники не-читання подвоюються.

Для освітньої галузі в Операційному плані реалізації у 2023–2025 роках Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» окреслено Стратегічний напрям II – «Формування звички і потреби в читанні. Читання як тренд» – і визначено стратегічну ціль. Досягнувши її, здобувачі освіти сприйматимуть читання як невід'ємну складову освітньої практики упродовж життя.

Реалізації мети сприятиме виконання таких завдань: 1) створення умов для опанування різних читацьких технік; інноваційний розвиток читання на рівні загальної

середньої освіти; 2) популяризація читання як інструменту розвитку критичного мислення й досягнення успіху в навчанні і в житті.

Для виконання цих завдань були передбачені такі заходи: 1) врахування в освітніх програмах застосування технік творчого письма («creative writing»), критичного читання текстів різних видів (зокрема художніх, публіцистичних, навчальних, наукових, медіатекстів); 2) забезпечення інтерактивізації та гейміфікації процесу читання для здобувачів загальної середньої освіти; 3) проведення всеукраїнських і регіональних літературних конкурсів тощо.

Результатом реалізації Стратегії має стати: 1) упровадження сучасних читацьких технік в освітній процес на рівні загальної середньої освіти; 2) введення методів інноваційного розвитку читання до освітніх програм закладів загальної середньої освіти; 3) упровадження інтерактивних методів та ігрових технік читання в освітній процес; 4) організація і проведення заходів інформаційно-промоційного характеру щодо кореляції читання й життєвого успіху (Стратегія..., 2023).

Учені вважають читання одним із дієвих способів стимулювання роботи мозку й розвитку пам'яті, профілактики такого небезпечного захворювання як хвороба Альцгеймера. Читання посилює стресостійкість. Читання виявилось помічним лікувальним засобом завдяки упозитивненню думок, відповідній зміні спо-соби мислення й поведінки людей, набуттю здатності керувати емоціями й притлумлювати біль через згадування приємних моментів із попереднього життя і пасивне сприймання іншого досвіду під час обговорення книг. Результати такого дослідження набувають особливої актуальності для українців, які перебувають у хронічному стресовому стані в умовах жорстокої агресивної російської війни.

На роботу з набуття й удосконалення уміння читати й опанування різних його видів була націлена й успішно реалізувалася в підручниках програма з української мови, доки не зазнала некваліфікованого втручання (Бондаренко, Косянчук, 2017). Розв'язання проблеми книгочитання українців, становлення свідомого читача й формування читацької грамотності вбачаємо у відновленні цього важливого розділу й увідповідненні його вимогам цифрового суспільства. У змісті читацької діяльності, розробленому на рівні програм і реалізованому в підручниках, мають знайти відображення: розвиток мотивації і потреби в книгочитанні, ознайомлення здобувачів освіти з такими основними видами читання як ознайомлювальне і вивчальне, вибіркове, пошукове, переглядове; зміст читацької діяльності з 1 по 11 класи; вимоги до опанування цього виду мовленнєвої діяльності у взаємозв'язку з іншими трьома – аудіюванням, говорінням і письмом.

Основою підручника мають стати тексти, які мотивують пізнати більше, стимулюють пізнавальний інтерес і мисленнєву активність здобувачів освіти у різних знаннє-вих сферах на основі уміжпредметнення (Бондаренко, 2021b), що цілком узгоджується з необхідністю формування 11 груп ключових компетентностей, визначених як обов'язкові у Законі України «Про освіту» (Закон..., 2017; Бондаренко, Косянчук, 2018). Це цілком реальне завдання, яке може бути реалізоване насамперед шляхом включення текстів різноманітної тематики з різних галузей знань за врахування внутрішніх орга-нічних зв'язків між відповідними науками і мовою, яка слугує об'єднавчим чинником. Основними компонентами читацької діяльності є зорове сприймання тексту та його інформаційна переробка, техніка читання і технологія розуміння. Для успішного перебігу процесу читання рівнозначні техніка читання, з одного боку, й розуміння тексту та засвоєння його змісту, – з іншого. Крайнє виступає як мета читання, а техніка – як засіб досягнення мети. Якість сприймання й розуміння тексту залежить від виду читання. У навчанні мови доцільно систематично практикувати такі види читання залежно від прогнозованого використання здобутої з тексту інформації та зумовленої ним комунікативної установки читача на ступінь повноти і точності розуміння тексту: переглядове, ознайомлювальне, вивчальне, пошукове (дослідницьке, або критичне).

Узагальнення результатів психологічних і дидактичних досліджень дало змогу визначити перелік прийомів, спрямованих на покращення розуміння тексту: 1. Складан-ня

плану, якому передуює аналіз будови тексту. 2. Запитання–відповіді за змістом тексту, у результаті чого знання фрагменти з тексту переходять в структуру учнівських знань. 3. Змістове/сміслові співвіднесення різних частин тексту. 4. Візуалізація, використання образів. 5. Переказування змісту своїми словами; перефразування. 6. Постановка читачем випереджувальних/прогностичних запитань. 7. Антиципація – здогадка про зміст наступної частини тексту .

Отже, аналіз стану читання в Україні дає підстави для висновку про своєчасність розробленої і прийнятої Кабінетом Міністрів Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія». Теоретична і практична фіналізація Стратегії в освітній царині передбачає вироблення загальноприйнятої термінології, орієнтованої на застосування платформ, заснованих на різних семіотичних системах; розроблення змісту читання як виду мовленнєвої діяльності на рівні програм з урахуванням медійності й специфіки текстів, у відповідних цифровій добі; визначення необхідних читацьких умінь з метою перетворення читання на усвідомлений ключовий компонент освіченості, системного критичного мислення, навчання упродовж життя, інструмент особистісного і професійного зростання, успішного життєконструювання і життєздійснення, регулярну дозвілєву практику; розроблення ефективних технологій опанування читання як виду мовленнєвої діяльності на уроках мови тощо.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко, Н. В. (2004). Читання як проблема методики навчання української мови. Дивослово, 12, 19–25.
2. Бондаренко, Н. В. (2008). Робота з текстом на уроках української мови: посіб. «Бібліотечка «Дивослова»», 5, 56.
3. Бондаренко, Н. В. (2009). Текстцентрична система вивчення державної мови: теоретичні і практичні аспекти. Державотворча й об'єднувальна функції української мови: реалії, здобутки, перспективи. Ужгород: Ліра, 143–153.
4. Бондаренко, Н. В. (2019). Читання як засіб активізації мовленнєвої діяльності учнів на уроках української мови. VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство». Київ: УОБЦ «Оріон», 264–270. https://lib.iitta.gov.ua/716112/1/BNV_2019_volosh.pdf.
5. Бондаренко, Н. В. (2020a). Нелінійний текст як ресурс модернізації підручникотворення. Проблеми сучасного підручника : зб. тез. Київ: Педагогічна думка, 17–19.
6. Бондаренко, Н. В. (2020b). Україна в оптиці PISA-2018 – міжнародного дослідження якості освіти. SLOVOWORD, New York, USA, 296–307. https://lib.iitta.gov.ua/718938/1/BNV-2020%2001_N_Y_1701.pdf.
7. Бондаренко, Н. В. (2020c). Формування читацької грамотності учнів у контексті стандартів PISA: методичні рекомендації. Українська мова і література в школі, 4, 2–14. https://lib.iitta.gov.ua/722178/1/%D0%91%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_1.pdf.
8. Бондаренко, Н. В. (2020d). Читацька грамотність українського учнівства: акценти PISA-2018. Український педагогічний журнал, 2, 96–103. <https://lib.iitta.gov.ua/721386/1/BNV%2020%20UPZh%2002.pdf>.
9. Бондаренко, Н. В. (2021a). Медіатекст як ресурс осучаснення й збагачення змісту підручника української мови. Проблеми сучасного підручника, 27, 15–26. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729474>.
10. Бондаренко, Н. В. (2021b). Ресурсний потенціал уміжпредметнення у компетентнісному навчанні мови. International scientific innovations in human life. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom, 107–116. https://lib.iitta.gov.ua/726150/1/BNV_2021-07%28Manch%29.pdf.
11. Бондаренко, Н. В. (2021c). Текст-метод і досвід його ефективного застосування у навчанні мови. The world of science and innovation. Cognum Publishing House. London, United Kingdom, 369–378. <https://lib.iitta.gov.ua/724020/1/BNV%202021%2002%20London.pdf>.
12. Бондаренко, Н. В. (2021d). Як учити учнів запитувати – відповідати на основі текст-методу. Fundamental and applied research in the modern world. BoScience Publisher. Boston, USA, 250–259. <https://lib.iitta.gov.ua/724119/1/BNV%20Boston%2017-19.02.21.pdf>.
13. Бондаренко, Н. В., Косянчук, С. В. (2017). Реформування навчальних програм: більше запитань, ніж відповідей. Український педагогічний журнал, 2, 112–119. <https://lib.iitta.gov.ua/712203/1/BNV%20KSV%2017%20UPZh2.pdf>.
14. Бондаренко, Н. В., Косянчук, С. В. (2018). Розвиток життєвих компетентностей старшокласників засобами підручника української мови. Проблеми сучасного підручника. Київ, 21, 44–56. <http://lib.iitta.gov.ua/711797/1/BNV%20KSV-PSP-18-21.pdf>.
15. Закон України «Про освіту» (2017). Відомості Верховної Ради, 38–39.
16. Костюк, Г. С. (1950). Про психологію розуміння. Наукові записки НДІ психології УРСР, 11, 8.
17. Косянчук, С. В. (2019). Читання як дидактична проблема у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського: хрестоматійний погляд. Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві. Київ:

УОВЦ «Оріон», 29–32. <https://lib.iitta.gov.ua/717540/1/KSV%202019-10-12%20conf.pdf>.

18. Косянчук, С. В. (2020). Читання у процесі формування культури інтелектуального життя особистості: соціальний вектор реалізації педагогічних технологій профільного навчання. Problems of implementation of science into practice. Oslo, Norway, 258–261. https://lib.iitta.gov.ua/720160/1/KSV_2020-04-20-21_Oslo.pdf.

19. Мартиненко, В. О. (2013). Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. Педагогічна освіта. Теорія і практика. Кам'янець-Подільський, XV, 145–151.

20. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія». (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-p#Text>.

21. Сухомлинський, В. О. (1996, 1997). Вибрані твори. В 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1, 654; 2, 670; 3, 670; 4, 640; 5, 639.

22. Ткаченко, О. (2021). Україна як книжкова антиутопія. З чого почати зміни. <https://nv.ua/ukr/opinion/chitati-knigi-shcho-ta-skilki-chitayut-ukrajinci-novini-ukrajini-50150721.html>.

Янкович Оксана,

вчитель української мови та літератури,
Хмельницької ЗОШ I-III ст. №24,
вчитель-методист

Ханчук Інна,

вчитель української мови та літератури,
Хмельницької ЗОШ I-III ст. №24,
вчитель-методист

Технологія «Щоденні 5» як спосіб адаптації учнів до реалій війни

Освіта і війна?!... Головне завдання влади, школи, вчителя: доступ до якісної та безпечної освіти... Нікого з нас не готували до роботи під час війни, ніхто не може знати чи спрогнозувати, які ще виклики будуть перед нами, а це означає єдине: «умови мінливі» і ми мусимо вміти швидко адаптуватися, знаходячи кращі варіанти, щоб подбати про якнайвищу якість, але при цьому зберегти психічне та фізичне здоров'я здобувачів освіти. Нині дітям важливо не лише здобувати нові знання та навички, але й спілкуватися з однокласниками, педагогами, отримувати емоційну підтримку.

У зв'язку з війною та стресом діти почали гірше зосереджуватися, а отже, їхня здатність засвоювати навчальну інформацію зменшилася. Саме тому ми внесли зміни у наповнення уроку, додали нові форми та методи, внесли корективи у використання технологій, що сприяють розвитку емпатії, критичного мислення, розвивають вміння проводити мистецькі паралелі і, найголовніше, формують справжнього патріота

З початком реалізації Концепції Нової Української школи в початковій школі розпочалася робота по розробці стратегії впровадження ключових технологій в ланці середньої школи. Технологія «Щоденні 5» передбачає розвиток мовленнєвих навичок на уроках гуманітарного циклу. Вчителями-методистами Ханчук Інною та Янкович Оксаною (Хмельницька ЗОШ 24) були розроблені методичні рекомендації щодо впровадження вказаної технології в середній школі (концепція, структура, компоненти, методичний інструментарій, матеріали до уроків). Ознайомитися з ними можна на сторінках фахових видань («Дивослово» №12 2017 р., «Українська мова та література в школах України» №11, 2018 р., «Всесвітня література в школах України» № 11. 2019 р). Автори статті пропонують методичні матеріали до уроків української та зарубіжної літератури в 7 класі за твором Григора Тютюнника «Климко» та Дж. Бойна «Хлопчик в смугастій піжамі».

Тема. «Життя – одне, воно – коротке, кінець – єдиний для всіх. А тому живіть, а не пристосовуйтеся» за творами Григора Тютюнника «Климко» та Джона Бойна «Хлопчик в смугастій піжамі»).

Мета: узагальнити та систематизувати знання учнів з теми «Твори української та зарубіжної літератури про війну»; розвиток компетентностей літературних – вивчення елементів аналізу образів твору; характеристики сюжету прочитаних творів; формування